

## INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA OLMOSHLARNING FUNKSIONAL-SEMANTIK XUSUSIYATLARI (O. GENRI HIKOYALARI MISOLIDA) VA ULARNI O'QITISH MASALALARI

*O'zbekiston, Navoiy innovatsiyalar universiteti  
Lingvistika (ingliz tili) mutaxassisligi  
magistri **Hakimova Dilorom Norbo'ta qizi***

### **Annotatsiya**

Mazkur maqolada ingliz va o'zbek tillarida olmoshlarning funksional-semantik xususiyatlari qiyosiy jihatdan tadqiq etiladi. Tadqiqot materiali sifatida amerikalik yozuvchi O. Genrining hikoyalari tanlanib, ulardagi shaxs, egalik, ko'rsatish va o'zlik olmoshlarining nutqiy vazifalari tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida ikki til tizimida olmoshlarning semantik yuklamasi va kontekstual qo'llanilishidagi farqlar aniqlanadi. Shuningdek, ushbu farqlar ingliz tilini o'qitish jarayonida yuzaga keltiradigan metodik muammolar ochib berilib, ularni bartaraf etish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi.

**Kalit so'zlar:** olmoshlar, funksional-semantik tahlil, ingliz tili, o'zbek tili, O. Genri, metodika, qiyosiy tilshunoslik.

### **Abstract**

This article examines the functional and semantic features of pronouns in English and Uzbek from a comparative perspective. The study is based on selected short stories by O. Henry and analyzes the discourse functions of personal, possessive, demonstrative, and reflexive pronouns. The research identifies semantic and contextual differences between the two languages and highlights the methodological challenges these differences create in English language teaching. Practical recommendations for improving pronoun instruction are also provided.

**Key words:** pronouns, functional-semantic analysis, English, Uzbek, O. Henry, teaching methodology.

### **Kirish**

Til birliklarining nutqdagi funksional imkoniyatlarini o'rganish zamonaviy tilshunoslikning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, olmoshlar nutq jarayonida referensiyani aniqlashtirish, matnning yaxlitligini ta'minlash va semantik bog'liqlikni mustahkamlashda muhim rol o'ynaydi.

Ingliz va o'zbek tillari grammatik tuzilishi jihatidan keskin farqlanadi. Bu farqlar olmoshlarning semantik yuklamasi va funksional qo'llanishida ham yaqqol namoyon bo'ladi. O. Genri hikoyalari jonli nutq va badiiy ifoda vositalariga boy bo'lgani sababli

olmoshlarning real nutqdagi ishlatilishini tahlil qilish uchun qulay material hisoblanadi.

Mazkur maqolaning maqsadi ingliz va o'zbek tillarida olmoshlarning funksional-semantik xususiyatlarini aniqlash, ularni qiyosiy tahlil qilish hamda ingliz tilini o'qitishda yuzaga keladigan metodik muammolarni yoritishdan iborat.

### **Asosiy qism**

#### **Ingliz tilida olmoshlarning funksional xususiyatlari**

Ingliz tilida olmoshlar gapda ot o'rnida kelib, semantik jihatdan shaxs, predmet yoki hodisaga ishora qiladi. Olmoshlar nutqda referentni aniqlash, takrori kamaytirish va stilistik ixchamlikni ta'minlash vazifasini bajaradi.

Shaxs olmoshlari (*I, you, he, she, it, we, they*) nutqda subyekt va obyekt munosabatlarini ifodalab, jins kategoriyasi bilan chambarchas bog'liq. Egalik olmoshlari (*my, mine, his*) predmetga egalik munosabatini bildirib, kontekstga qarab predikativ yoki atributiv vazifani bajaradi.

#### **O'zbek tilida olmoshlarning semantik xususiyatlari**

O'zbek tilida olmoshlar ko'proq umumlashtiruvchi semantikaga ega bo'lib, nutqda aniqlikdan ko'ra kontekstga tayanadi. Shaxs olmoshlari (*men, sen, u, biz, siz, ular*) kelishik va egalik qo'shimchalarini qabul qilib, sintaktik vazifasini o'zgartiradi.

O'zbek tilida o'zlik olmoshi (*o'z*) yuqori funksional faollikka ega bo'lib, egalik, ta'kid va refleksiv ma'nolarni bir vaqtda ifodalashi mumkin. Bu holat ingliz tilidagi o'zlik olmoshlaridan farqli jihat sifatida namoyon bo'ladi.

#### **Ingliz va o'zbek tillarida olmoshlarning qiyosiy tahlili**

| <b>Ko'rsatkich</b> | <b>Ingliz tili</b> | <b>O'zbek tili</b> |
|--------------------|--------------------|--------------------|
| Funksional aniqlik | Yuqori             | Kontekstual        |
| Jins kategoriyasi  | Mavjud             | Mavjud emas        |
| Egalik shakllari   | Analitik           | Sintetik           |
| O'zlik olmoshi     | myself,<br>himself | o'z                |

Qiyosiy tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, ingliz tilida olmoshlar ko'proq grammatik aniqlikka ega bo'lsa, o'zbek tilida semantik va kontekstual omillar ustuvor hisoblanadi.

### **O. Genri hikoyalaridan lingvistik misollar**

#### **Misol 1:**

*"She knew that he would help her."*

*U uning yordam berishini bilar edi.*

Bu misolda ingliz tilida jins grammatik jihatdan aniq ifodalangan, o'zbek tilida esa ma'no kontekst orqali anglashiladi.

#### **Misol 2:**

*"He blamed himself for the mistake."*

*U xatosi uchun o'zini aybladi.*

Bu yerda *himself* va *o'zini* o'zlik olmoshlari refleksiv ma'noda qo'llangan.

### **Olmoshlarni o'qitishda uchraydigan metodik muammolar**

Amaliy tajriba shuni ko'rsatadiki, talabalarda quyidagi qiyinchiliklar kuzatiladi:

- ingliz tilidagi jins olmoshlarini farqlash;
- egalik olmoshlarining ikki shaklini chalkashtirish;
- o'zlik olmoshlarini ortiqcha qo'llash;
- tarjimada bevosita moslik izlash.

### **Metodik tavsiyalar**

Olmoshlarni samarali o'qitish uchun:

- badiiy matnlar asosida tahlil mashqlari;
- qiyosiy jadval va sxemalardan foydalanish;
- tarjima va qayta tuzish mashqlari;
- kommunikativ vaziyatlar yaratish tavsiya etiladi.

### **Xulosa**

Tadqiqot natijalari ingliz va o'zbek tillarida olmoshlarning funksional-semantik xususiyatlari sezilarli farqlarga ega ekanini ko'rsatdi. O. Genri hikoyalari asosida olib borilgan tahlil olmoshlarning real nutqdagi qo'llanishini ochib berdi. Mazkur tadqiqot natijalari ingliz tilini o'qitish metodikasini takomillashtirishda nazariy va amaliy ahamiyatga ega.

### **Foydalanilgan adabiyotlar**

1. Crystal, D. (2003). *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*.
2. Huddleston, R., Pullum, G. (2002). *The Cambridge Grammar of the English Language*.
3. Quirk, R. et al. (1985). *A Comprehensive Grammar of the English Language*.
4. Henry, O. *Selected Short Stories*.
5. Lyons, J. (1995). *Linguistic Semantics*.
6. Yule, G. (2017). *The Study of Language*.
7. Сафаров, Ш. Қиёсий тилшунослик.
8. Раҳматуллаев, Ш. Ҳозирги ўзбек тили.
9. Baker, M. (2018). *In Other Words*.